

دانشگاه علامه طباطبائی

دانشکده علوم اجتماعی

پایان نامه جهت اخذ مدرک کارشناسی ارشد

موضوع: بررسی عوامل مؤثر بر روحیه علمی دانشجویان کارشناسی ارشد

استاد راهنما: دکتر عذرا جارالهی

استاد مشاور: دکتر سوسن کباری

دانشجو: افسانه قاسمی

مهر ۱۳۹۰

تقدیم به

پدر و مادر عزیزم

به شکرانه همراهی شان

چکیده

هدف اصلی در این پژوهش بررسی عوامل مؤثر بر روحیه علمی دانشجویان کارشناسی ارشد است. چارچوب نظری این تحقیق بر اساس نظریه‌های مرتن و هگستروم تدوین شده است. متغیرهای مستقل این تحقیق نیز عبارتند از: علاقه به رشته تحصیلی، ارزیابی دانشجویان از حمایت‌های دانشگاه از فعالیت‌های علمی - پژوهشی آنان، میزان امکانات آموزشی دانشگاه، ارزیابی دانشجویان از همکاری‌های اساتید با آنان، ارزیابی دانشجویان از دیدگاه اطرافیان نسبت به رشته تحصیلی‌شان و رشته تحصیلی دانشجویان. جامعه‌ی آماری پژوهش دانشجویان کارشناسی ارشد دانشکده‌ی فنی دانشگاه تهران و دانشکده‌ی علوم اجتماعی و ارتباطات دانشگاه علامه طباطبایی هستند که با توجه به جامعه آماری و با استفاده از الگوی کوکران، ۳۳۸ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند. برای اجرای تحقیق از روش پیمایش استفاده شد و ابزار گردآوری داده‌ها نیز پرسشنامه است که جهت سنجش میزان روحیه علمی دانشجویان و عوامل مؤثر بر آن طراحی گردید. اعتبار ابزار اندازه‌گیری نیز صوری بوده و پایایی آن از طریق آزمون - آزمون مجدد از ده درصد حجم نمونه ارزیابی شد. برای تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار spss از تکنیک‌هایی چون مقایسه فراوانی، آزمون t و Kendall's tau-b استفاده شد. نتایج بدست آمده از آزمون فرضیات نشان داد که بین روحیه علمی دانشجویان رشته فنی و دانشجویان رشته علوم انسانی تفاوت معناداری وجود دارد و دانشجویان رشته فنی از روحیه علمی بالاتری برخوردارند. از بین متغیرهایی که مورد بررسی قرار گرفتند مشخص شد که متغیرهای علاقه به رشته تحصیلی و ارزیابی دانشجویان از همکاری‌های اساتید با آنان و ارزیابی دانشجویان از دیدگاه اطرافیان به رشته تحصیلی‌شان با روحیه علمی رابطه معنادار دارند. همچنین مشخص شد که بین متغیرهایی چون ارزیابی دانشجویان از حمایت‌های دانشگاه از فعالیت‌های علمی - پژوهشی آنان و میزان امکانات آموزشی دانشگاه با روحیه علمی وجود ندارند.

پیشگفتار

روحیه علمی از جمله مؤلفه‌های فرهنگی است که رشد و گسترش آن، زمینه پیشرفت یک جامعه را فراهم می‌سازد. روحیه علمی با شاخص‌هایی چون احساس خود ارزشمندی، عزت نفس و اعتماد به نفس، اندیشه‌ورزی، ژرف‌نگری و خوب اندیشیدن، روحیه پرسشگری و کنجکاوی، تمایل به تفکر خلاق و واگرا، تخیل و تفکر شهودی در رویارویی با مسائل مختلف، اهمیت آن مشخص می‌گردد که این هنجارها از طریق سیستم آموزشی قابل تعلیم می‌باشند. لذا از آنجایی که دانشجویان یکی از بزرگترین سرمایه‌های یک جامعه محسوب می‌شوند در این تحقیق بر آن شدیم تا روحیه علمی را در میان دانشجویان مورد بررسی قرار دهیم و عوامل مؤثر بر آن را مشخص نماییم.

این تحقیق در پی بررسی عوامل مؤثر بر میزان روحیه علمی دانشجویان دانشکده فنی دانشگاه تهران و دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبایی صورت گرفته و مشتمل بر ۵ فصل می‌باشد. در فصل اول به طرح مسأله، بیان اهداف، اهمیت و ضرورت موضوع پرداخته شد. در فصل دوم پیشینه پژوهشی و نظری موضوع مورد بررسی قرار گرفت. فصل سوم تشریح روش‌شناسی تحقیق بوده و در فصل چهارم اطلاعات بدست آمده مورد توصیف، تحلیل و تبیین قرار گرفتند. در فصل پنجم نیز خلاصه‌ای از تحقیق و نتایج بدست آمده بیان گشته و پیشنهادهای ارائه شد.

این تحقیق با راهنمایی‌ها و انتقادات خانم دکتر جلاله‌ای تقویت شده و کاستی‌های آن در حد توان محقق رفع شد. مشاوره‌ها و رهنمودهای راهگشای خانم دکتر کباری نیز کمک فراوانی کرد تا پژوهش مذکور به درستی صورت پذیرد.

در آخر بر خود لازم می‌دانم از دکتر پناهی به عنوان داور پایان نامه که با راهنمایی‌های ارزشمندشان بار کیفی این اثر را بهبود بخشیدند قدردانی کنم.

فهرست اجمالی مطالب

صفحه

فصل اول: کلیات

- ۱-۱- مقدمه ۱
- ۲-۱- بیان مسأله ۱
- ۳-۱- اهداف تحقیق ۵
- ۴-۱- ضرورت و اهمیت موضوع ۵
- ۵-۱- تاریخچه موضوع ۷
- ۶-۱- علم، روحیه علمی، اصول و موانع آن ۹
- ۷-۱- پیشینه پژوهشی موضوع ۲۰

فصل دوم: مبانی نظری

- ۱-۲- مقدمه ۳۱
- ۲-۲- دانشمندان و هنجارهای علمی ۳۱
- ۳-۲- نظریه‌های مربوط به موضوع ۴۲
- ۱-۳-۲- نظریات روانشناختی ۴۳
- ۲-۳-۲- نظریات جامعه‌شناختی ۴۶
- ۴-۲- چارچوب نظری تحقیق ۶۸
- ۵-۲- مدل تحلیلی ۷۱
- ۶-۲- فرضیه‌های تحقیق ۷۲

فصل سوم: روش تحقیق

- ۱-۳- مقدمه ۷۳
- ۲-۳- تعیین و تعریف جمعیت آماری ۷۳
- ۳-۳- نحوه‌ی نمونه‌گیری ۷۴

۷۵	۳-۴- تعریف نظری و عملیاتی متغیرها و تعیین سطح اندازه‌گیری آنها
۸۹	۳-۵- تعیین پایایی و اعتبار
۹۰	۳-۶- روش تحقیق
۹۰	۳-۷- نحوه‌ی جمع‌آوری اطلاعات
۹۱	۳-۸- نحوه‌ی تحلیل داده‌ها
	فصل چهارم: تحلیل داده‌ها
۹۲	۴-۱- مقدمه
۹۲	۴-۲- ویژگی‌های جمعیت آماری
۱۳۶	۴-۳- آزمون فرضیه‌ها
۱۴۸	۴-۵- تحلیل رگرسیونی متغیرها
	فصل پنجم: خلاصه، نتیجه‌گیری و پیشنهادات
۱۵۰	۵-۱- مقدمه
۱۵۰	۵-۲- خلاصه
۱۵۱	۵-۳- نتیجه‌گیری
۱۵۷	۵-۴- دستاوردهای تحقیق
۱۵۸	۵-۵- محدودیت‌های تحقیق
۱۵۸	۵-۵- پیشنهادات
۱۶۰	فهرست مآخذ
۱۶۶	پیوست

فهرست تفصیلی مطالب

صفحه

فصل اول: کلیات

۱	۱-۱- مقدمه
۱	۱-۲- بیان مسأله
۵	۱-۳- اهداف تحقیق
۵	۱-۳-۱- اهداف کلی تحقیق
۵	۱-۳-۲- اهداف اختصاصی
۵	۱-۴- ضرورت و اهمیت موضوع
۷	۱-۵- تاریخچه موضوع
۹	۱-۶- علم، روحیه علمی، اصول و موانع آن
۹	۱-۶-۱- مفهوم علم
۱۱	۱-۶-۲- مفهوم روحیه علمی
۱۴	۱-۶-۳- اصول روحیه علمی
۱۷	۱-۶-۴- موانع روحیه علمی
۲۰	۱-۷- پیشینه پژوهشی موضوع
۲۰	۱-۷-۱- تحقیقات خارجی
۲۱	۱-۷-۲- تحقیقات داخلی

فصل دوم: مبانی نظری

۳۱	۲-۱- مقدمه
۳۱	۲-۲- دانشمندان و هنجارهای علمی
۳۱	۲-۲-۱- مرتن

۳۵	۲-۲-۲- دیویدرز نیک
۳۸	۳-۲-۲- مایکل مولکی
۳۹	۴-۲-۲- استور
۳۹	۵-۲-۲- میتروف
۴۱	۶-۲-۲- پارسونز
۴۱	۷-۲-۲- سوپر
۴۲	۸-۲-۲- ایدسان
۴۲	۳-۲- نظریه‌های مربوط به موضوع
۴۳	۱-۳-۲- نظریات روانشناختی
۴۳	۱-۱-۳-۲- نظریه امید
۴۴	۲-۱-۳-۲- نظریه انگیزه
۴۵	۳-۱-۳-۲- نظریه مبادله
۴۶	۲-۳-۲- نظریه‌های جامعه‌شناختی
۴۶	۱-۲-۳-۲- تفکرات اجتماعی مربوط به علم
۴۶	۱-۱-۲-۳-۲- ابن خلدون
۴۷	۲-۱-۲-۳-۲- کارل مارکس
۴۸	۳-۱-۲-۳-۲- امیل دورکیم
۴۹	۴-۱-۲-۳-۲- ماکس وبر
۵۲	۲-۲-۳-۲- جامعه‌شناسی معرفت
۵۲	۱-۲-۲-۳-۲- ماکس شلر
۵۳	۲-۲-۲-۳-۲- کارل مانهایم
۵۴	۳-۲-۳-۲- جامعه‌شناسی علم
۵۴	۱-۳-۲-۳-۲- رابرت مرتن
۵۷	۲-۳-۲-۳-۲- کل
۵۹	۳-۳-۲-۳-۲- فورنیه و ماهو

۶۰	۲-۳-۲-۳-۴- برنارد باربر
۶۲	۲-۳-۲-۳-۵- بوریس هسن
۶۲	۲-۳-۲-۳-۶- دنیئل گرینبرگ
۶۳	۲-۳-۲-۳-۷- مایکل مولی
۶۴	۲-۳-۲-۳-۸- کوهن
۶۵	۲-۳-۲-۳-۹- وارن هگستروم
۶۸	۲-۴- چارچوب نظری تحقیق
۷۱	۲-۵- مدل تحلیلی
۷۲	۲-۶- فرضیه‌های تحقیق
	فصل سوم: روش تحقیق
۷۳	۳-۱- مقدمه
۷۳	۳-۲- تعیین و تعریف جمعیت آماری
۷۴	۳-۳- نحوه‌ی نمونه‌گیری
۷۵	۳-۴- تعریف نظری و عملیاتی متغیرها و تعیین سطح اندازه‌گیری آنها
۷۵	۳-۴-۱- تعریف نظری و عملیاتی متغیر وابسته
۷۵	۳-۴-۱-۱- تعریف نظری متغیر وابسته
۷۵	۳-۴-۱-۲- تعریف عملیاتی متغیر وابسته
۷۵	۳-۴-۱-۳- تفکر انتقادی
۷۸	۳-۴-۱-۲-۲- خلاقیت
۸۰	۳-۴-۱-۳- روحیه پرسشگری و کنجکاوی
۸۱	۳-۴-۱-۴- ژرف‌نگری
۸۳	۳-۴-۱-۲-۳- مجموع ابعاد روحیه‌ی علمی
۸۳	۳-۴-۲- تعریف نظری و عملیاتی متغیرهای مستقل
۸۳	۳-۴-۲-۱- علاقه به رشته تحصیلی

۸۴	۳-۴-۲-۲-ارزیابی دانشجو از همکاری‌های اساتید با دانشجویان
۸۶	۳-۴-۲-۳-میزان امکانات آموزشی دانشگاه
۸۷	۳-۴-۲-۴-حمایت‌های دانشگاه از فعالیت‌های علمی و پژوهشی دانشجویان
۸۸	۳-۴-۲-۵-ارزیابی دانشجو نسبت به دیدگاه اطرافیان نسبت به رشته تحصیلی‌اش
۸۹	۳-۴-۳-۶-رشته تحصیلی
۸۹	۳-۵-تعیین پایایی و اعتبار
۹۰	۳-۶-روش تحقیق
۹۰	۳-۷-نحوه‌ی جمع‌آوری اطلاعات
۹۱	۳-۸-نحوه‌ی تحلیل داده‌ها
	فصل چهارم: تحلیل داده‌ها
۹۲	۴-۱-مقدمه
۹۲	۴-۲-ویژگی‌های جمعیت آماری
۱۳۶	۴-۳-آزمون فرضیه‌ها
۱۴۸	۴-۵-تحلیل رگرسیونی متغیرها
	فصل پنجم: خلاصه، نتیجه‌گیری و پیشنهادات
۱۵۰	۵-۱-مقدمه
۱۵۰	۵-۲-خلاصه
۱۵۱	۵-۳-نتیجه‌گیری
۱۵۱	۴-۳-۱-نتایج توصیفی
۱۵۵	۴-۳-۲-نتایج تبیینی
۱۵۷	۵-۴-دستاوردهای تحقیق
۱۵۸	۵-۵-محدودیت‌های تحقیق
۱۵۸	۵-۶-پیشنهادات

۱۵۸	۱-۶-۵-پیشنهادات اجرایی
۱۵۹	۲-۶-۵-پیشنهادات پژوهشی
۱۶۰	فهرست مآخذ
۱۶۶	پیوست

فهرست جداول

۵۸	جدول شماره ۱-۲- گروه‌بندی انواع عوامل مؤثر بر رشد علم از نظر کل
۹۲	جدول شماره ۱-۴- توزیع پاسخگویان بر حسب جنس
۹۳	جدول شماره ۲-۴- توزیع پاسخگویان بر حسب دانشکده محل تحصیل
۹۴	جدول شماره ۳-۴- توزیع پاسخگویان بر حسب سن آنها
۹۵	جدول شماره ۴-۴- توزیع پاسخگویان بر حسب معدل آنها
۹۶	جدول شماره ۵-۴- توزیع پاسخگویان بر حسب هر یک از گویه‌های تفکر انتقادی
۹۸	جدول شماره ۶-۴- توزیع پاسخگویان بر حسب هر یک از گویه‌های تفکر انتقادی به تفکیک رشته تحصیلی
۹۹	جدول شماره ۷-۴- توزیع پاسخگویان بر حسب میزان تفکر انتقادی
۱۰۰	جدول شماره ۸-۴- توزیع پاسخگویان بر حسب میزان تفکر انتقادی به تفکیک رشته تحصیلی
۱۰۱	جدول شماره ۹-۴- توزیع پاسخگویان بر حسب هر یک از گویه‌های خلاقیت (یکی از ابعاد روحیه علمی)
۱۰۲	جدول شماره ۱۰-۴- توزیع پاسخگویان بر حسب هر یک از گویه‌های خلاقیت به تفکیک رشته تحصیلی
۱۰۳	جدول شماره ۱۱-۴- توزیع پاسخگویان بر حسب میزان خلاقیت
۱۰۴	جدول شماره ۱۲-۴- توزیع پاسخگویان بر حسب میزان خلاقیت به تفکیک رشته تحصیلی
۱۰۵	جدول شماره ۱۳-۴- توزیع پاسخگویان بر حسب هر یک از گویه‌های

- پرسشگری و کنجکاوی (یکی از ابعاد روحیه علمی)
- ۱۰۶ جدول شماره ۴-۱۴- توزیع پاسخگویان بر حسب هر یک از گویه‌های پرسشگری و کنجکاوی به تفکیک رشته تحصیلی
- ۱۰۷ جدول شماره ۴-۱۵- توزیع پاسخگویان بر حسب میزان پرسشگری و کنجکاوی
- ۱۰۸ جدول شماره ۴-۱۶- توزیع پاسخگویان بر حسب میزان پرسشگری و کنجکاوی به تفکیک رشته تحصیلی
- ۱۰۹ جدول شماره ۴-۱۷- توزیع پاسخگویان بر حسب هر یک از گویه‌های ژرف‌نگری (یکی از ابعاد روحیه علمی)
- ۱۱۰ جدول شماره ۴-۱۸- توزیع پاسخگویان بر حسب هر یک از گویه‌های ژرف‌نگری به تفکیک رشته تحصیلی
- ۱۱۱ جدول شماره ۴-۱۹- توزیع پاسخگویان بر حسب میزان ژرف‌نگری
- ۱۱۲ جدول شماره ۴-۲۰- توزیع پاسخگویان بر حسب میزان ژرف‌نگری به تفکیک رشته تحصیلی
- ۱۱۳ جدول شماره ۴-۲۱- توزیع پاسخگویان بر حسب میزان روحیه علمی
- ۱۱۴ جدول شماره ۴-۲۲- توزیع پاسخگویان بر حسب هر یک از گویه‌های علاقه به رشته تحصیلی
- ۱۱۶ جدول شماره ۴-۲۳- توزیع پاسخگویان بر حسب هر یک از گویه‌های علاقه به رشته تحصیلی به تفکیک رشته تحصیلی
- ۱۱۷ جدول شماره ۴-۲۴- توزیع پاسخگویان بر حسب میزان علاقه به رشته تحصیلی
- ۱۱۸ جدول شماره ۴-۲۵- توزیع پاسخگویان بر حسب میزان علاقه به رشته تحصیلی به تفکیک رشته تحصیلی
- ۱۱۹ جدول شماره ۴-۲۶- توزیع پاسخگویان بر حسب هر یک از گویه‌های ارزیابی دانشجویان از همکاری‌های اساتید با آنان
- ۱۲۱ جدول شماره ۴-۲۷- توزیع پاسخگویان بر حسب هر یک از گویه‌های ارزیابی دانشجویان از همکاری‌های اساتید با آنان به تفکیک رشته تحصیلی

- ۱۲۲ جدول شماره ۴-۲۸- توزیع پاسخگویان بر حسب ارزیابی دانشجویان از همکاری‌های اساتید با آنان
- ۱۲۳ جدول شماره ۴-۲۹- توزیع پاسخگویان بر حسب ارزیابی دانشجویان از همکاری‌های اساتید با آنان به تفکیک رشته تحصیلی
- ۱۲۴ جدول شماره ۴-۳۰- توزیع پاسخگویان بر حسب هر یک از گویه‌های ارزیابی دانشجو نسبت به دیدگاه اطرافیان نسبت به رشته تحصیلی شان
- ۱۲۵ جدول شماره ۴-۳۱- توزیع پاسخگویان بر حسب هر یک از گویه‌های ارزیابی دانشجو نسبت به دیدگاه اطرافیان نسبت به رشته تحصیلی شان به تفکیک رشته تحصیلی
- ۱۲۶ جدول شماره ۴-۳۲- توزیع پاسخگویان بر حسب ارزیابی دانشجو نسبت به دیدگاه اطرافیان نسبت به رشته تحصیلی شان
- ۱۲۷ جدول شماره ۴-۳۳- توزیع پاسخگویان بر حسب ارزیابی دانشجو نسبت به دیدگاه اطرافیان نسبت به رشته تحصیلی شان به تفکیک رشته تحصیلی
- ۱۲۸ جدول شماره ۴-۳۴- توزیع پاسخگویان بر حسب هر یک از گویه‌های حمایت‌های دانشگاه از فعالیت‌های علمی- پژوهشی آنان
- ۱۲۹ جدول شماره ۴-۳۵- توزیع پاسخگویان بر حسب هر یک از گویه‌های حمایت‌های دانشگاه از فعالیت‌های علمی- پژوهشی آنان به تفکیک رشته تحصیلی
- ۱۳۰ جدول شماره ۴-۳۶- توزیع پاسخگویان بر حسب میزان حمایت‌های دانشگاه از فعالیت‌های علمی- پژوهشی آنان
- ۱۳۱ جدول شماره ۴-۳۷- توزیع پاسخگویان بر حسب میزان حمایت‌های دانشگاه از فعالیت‌های علمی- پژوهشی آنان به تفکیک رشته تحصیلی
- ۱۳۲ جدول شماره ۴-۳۸- توزیع پاسخگویان بر حسب هر یک از گویه‌های امکانات آموزشی دانشگاه
- ۱۳۴ جدول شماره ۴-۳۹- توزیع پاسخگویان بر حسب هر یک از گویه‌های امکانات آموزشی دانشگاه به تفکیک رشته تحصیلی
- ۱۳۵ جدول شماره ۴-۴۰- توزیع پاسخگویان بر حسب میزان امکانات آموزشی دانشگاه

- ۱۳۶ جدول شماره ۴-۴۱- توزیع پاسخگویان بر حسب میزان امکانات آموزشی دانشگاه
به تفکیک رشته تحصیلی
- ۱۳۷ جدول شماره ۴-۴۲- مقایسه تطبیقی میزان روحیه علمی دانشجویان رشته فنی
با دانشجویان رشته علوم انسانی
- ۱۳۸ جدول شماره ۴-۴۳- میانگین روحیه علمی دانشجویان دو رشته
- ۱۳۹ جدول شماره ۴-۴۴- توزیع پاسخگویان بر حسب روحیه علمی و به تفکیک
علاقه به رشته تحصیلی
- ۱۴۰ جدول شماره ۴-۴۵- توزیع پاسخگویان بر حسب ارتباط هر یک از ابعاد
روحیه علمی با علاقه دانشجویان به رشته تحصیلی شان
- ۱۴۱ جدول شماره ۴-۴۶- توزیع پاسخگویان بر حسب روحیه علمی و به تفکیک ارزیابی
دانشجو از همکاری اساتید با آنان
- ۱۴۲ جدول شماره ۴-۴۷- توزیع پاسخگویان بر حسب ارتباط هر یک از ابعاد
روحیه علمی با متغیر ارزیابی دانشجویان از همکاری اساتید با آنها
- ۱۴۳ جدول شماره ۴-۴۸- توزیع پاسخگویان بر حسب روحیه علمی و به تفکیک
حمایت‌های دانشگاهشان از فعالیت‌های علمی و پژوهشی آنان
- ۱۴۴ جدول شماره ۴-۴۹- توزیع پاسخگویان بر حسب ارتباط هر یک از ابعاد
روحیه علمی با متغیر حمایت‌های دانشگاه از فعالیت علمی آنان
- ۱۴۵ جدول شماره ۴-۵۰- توزیع پاسخگویان بر حسب روحیه علمی و به تفکیک
امکانات آموزشی دانشگاه
- ۱۴۶ جدول شماره ۴-۵۱- توزیع پاسخگویان بر حسب ارتباط هر یک از ابعاد
روحیه علمی با متغیر ارزیابی امکانات آموزشی دانشگاه
- ۱۴۷ جدول شماره ۴-۵۲- توزیع پاسخگویان بر حسب روحیه علمی و به تفکیک
ارزیابی دانشجو از دیدگاه اطرافیان نسبت به رشته تحصیلی اش
- ۱۴۸ جدول شماره ۴-۵۳- توزیع پاسخگویان بر حسب ارتباط هر یک از ابعاد
روحیه علمی با متغیر ارزیابی دانشجویان از دیدگاه اطرافیان نسبت به رشته تحصیلی شان

۱۴۹

جدول شماره ۴-۵۴- تحلیل رگرسیونی متغیرها

۱۴۹

جدول شماره ۴-۵۵- میزان ارتباط هر یک از ابعاد روحیه علمی با آن

➤ فصل اول - کلیات

۱- مقدمه

۲- بیان مسأله

۳- اهداف تحقیق

- اهداف کلی تحقیق

- اهداف اختصاصی تحقیق

۴- اهمیت و ضرورت تحقیق

۵- علم، روحیه علمی، اصول و موانع آن

۶- پیشینه پژوهشی موضوع

- تحقیقات خارجی

- تحقیقات داخلی

۱-۱- مقدمه

در این فصل که شامل کلیات پژوهش است، ابتدا مسأله اصلی تحقیق بیان شد. در این پژوهش در پی پاسخ دادن به دو سؤال اصلی هستیم که عبارتند از: ۱- روحیه علمی در میان دانشجویان کارشناسی ارشد دانشکده‌ی علوم اجتماعی و ارتباطات دانشگاه علامه طباطبایی و دانشکده‌ی فنی دانشگاه تهران به چه میزان است؟ ۲- عوامل تأثیرگذار بر روحیه علمی این دانشجویان کدامند؟ پس از بیان مسأله، اهداف تحقیق مشخص گردیده و ضرورت و اهمیت موضوع مورد بررسی قرار گرفتند. سپس پیشینه پژوهشی موضوع مورد بررسی قرار گرفت.

۱-۲- بیان مسأله

موضوع مورد بررسی در این پژوهش، روحیه علمی^۱ دانشجویان است. روحیه علمی دارای مؤلفه‌هایی چون تمایل به رقابت سازنده، احساس خود ارزشمندی، عزت نفس و اعتماد به نفس، تسامح در برخورد با آراء دیگران، روحیه کنجکاوی و پرسشگری، ژرف‌نگری، وسعت دید، تمایل به تفکر خلاق و واگرا، تخیل و تفکر شهودی در رویارویی با مسائل، جرأت ابراز اندیشه و غیره بوده (حداد علوی، ۱۳۸۳: ۱۷) که می‌توان آنها را از طریق نظام تربیتی در میان مردم یک جامعه به وجود آورد. آموختن این مسأله که هر پدیده و واقعیت منبع الهام برای تفکر و اکتشاف است تنها در شرایطی که روحیه علمی در جامعه حاکم باشد امکانپذیر است. با استفاده از یک نظام آموزشی مترقی است که می‌توان افراد کنجکاو، خلاق و پژوهشگر را به یک جامعه تحویل داد (درودیان، ۱۳۴۷: ۲۰۶).

^۱ - Scientific Spirit

امروزه با رشد و گسترش دانشگاهها و موسسات آموزش عالی و اهمیتی که نسبت به کسب تحصیلات دانشگاهی بطور عام و تحصیلات تکمیلی به طور خاص در جامعه بوجود آمده است، سوالات مختلفی به ذهن متبادر می‌شود که عبارتند از: آیا دانشجویان و دانشگاههای ما نقش‌هایشان را بدرستی ایفا می‌کنند؟ هدف اصلی دانشجویان از ادامه تحصیل در مقاطع بالاتر چیست و اینکه با افزایش میزان دانشجویان آیا دانشگاهها امکانات لازم را در اختیار آنها قرار می‌دهند؟ آیا دانشجویان از امکانات موجود استفاده‌ی مناسبی می‌کنند؟ و سوالاتی از این دست که پاسخگویی به آنها می‌تواند برای برنامه‌ریزی‌های مختلف بسیار کمک کننده باشند. این سوالات در حالی به ذهن متبادر می‌شود که هم اکنون «یکی از ریشه‌های بنیادی کم‌تحرکی علمی دانشگاههای ما ضعف در پرورش روحیه‌ی انتقادی و تفکر خلاق، القای روحیه فردگرایی در انجام فعالیت‌های تحصیلی و روحیه مدرک‌گرایی است» (یمنی سرخابی به نقل از عزیزی، ۱۳۸۷: ۱). فاضلی نیز بیان می‌کند که تقاضای اجتماعی و رقابت برای ورود به دانشگاهها در ایران بسیار بالاست، در حالی که رغبت و اشتیاق واردشدگان به دانشگاهها برای یادگیری و تلاش علمی بسیار اندک است. این تناقض آشکار در دانشگاههای ایران در عوامل اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی ریشه دارد. ناتوانی نظام آموزشی دانشگاهی - شامل روش‌های آموزش، کتب و منابع درسی، استادان، محیط فرهنگی دانشگاهها، قوانین و نظام اداری دانشگاهها و کاستی نظام مدرسه‌ای - در ایجاد انگیزه و میل دانشجویان برای یادگیری، خلاقیت، تولید دانش و کوشش علمی بیشتر است. دانشگاهها در ایران این توانایی را ندارند تا چیزی که بورديو "انسان آکادمیک" می‌نامد را پرورش دهند. انسان آکادمیک از نظر بورديو انسانی است که منش و ساختمان ذهنی مناسب کنش آکادمیک و زیست دانشگاهی در او شکل گرفته باشد (فاضلی، ۱۳۸۲: ۶۳).

همان گونه که بیان شد آنچه که در این پژوهش مورد بررسی قرار می‌گیرد روحیه علمی دانشجویان و عوامل مؤثر بر آن می‌باشد. چرا که در حال حاضر وقتی با دانشجویان در این رابطه صحبت می‌شود از شرایطی که وجود دارد گله‌مند هستند. این در حالی است که بسیاری از اساتید

نیز معتقدند دانشجویان امروزه منفعل‌تر گشته و برای انجام فعالیت‌های علمی کمتر از خود رغبت نشان می‌دهند. تجربه‌ی زیسته‌ی نگارنده به عنوان یک دانشجو نیز نشان می‌دهد که در حال حاضر دانشجویان کمتر به فعالیت‌های علمی - پژوهشی، کنجکاوی، پرسشگری نقّادانه و غیره می‌پردازند که می‌تواند نشان‌دهنده‌ی کاهش تعلق‌شان به علم و دانش و دانشگاه باشد. متأسفانه دانشجویان در کلاس‌های درس مقطع کارشناسی ارشد نیز بیشتر شنونده می‌باشند و کمتر به کنجکاوی، پرسشگری‌های نقّادانه و غیره می‌پردازند. انجام فعالیت‌های علمی گروهی نیز در بین دانشجویان کمتر مشاهده می‌شود و اکثر دانشجویان انجام فعالیت‌های علمی انفرادی را ترجیح می‌دهند که نشان‌دهنده‌ی نبود یک اجتماع علمی منسجم و قابل قبول در بین دانشجویان است. این در حالی است که ما برای گسترش رشد و توسعه در جامعه‌مان نیازمند تولید علم و دانش هستیم. تولید علم نیز نیازمند دانشجویانی است که پرسشگر، کنجکاو، خلاق، منتقد، دارای روح تساهل و تسامح و علاقمند به انجام فعالیت‌های علمی باشند و با داشتن روحیه علمی بالا به پیشرفت علم یاری رسانند.

به همان اندازه که وجود افرادی با روحیه علمی می‌تواند زمینه‌های لازم برای رشد و پیشرفت یک جامعه را فراهم سازد، نبود و یا پایین بودن آن نیز در میان افراد یک جامعه بطور عام و در میان دانشجویان به طور خاص می‌تواند پیامدهای منفی به بار آورد. از پیامدهای منفی آن می‌توان به رشد و پرورش افرادی که به تقلید کورکورانه از دیگران می‌پردازند بدون اینکه دست به چون و چرایی بزنند و از قابلیت‌های درونی خویش آگاه گردند، عدم رشد و توسعه خردمندی و خردورزی در میان مردم جامعه، عدم ظهور شخصیت‌های علمی برجسته و ممتاز، و در نهایت عدم رشد و توسعه جامعه اشاره کرد.

لذا در این تحقیق بر آنیم تا به دو سؤال اصلی پاسخ گوئیم:

- روحیه علمی در میان دانشجویان کارشناسی ارشد دانشکده‌ی علوم اجتماعی و ارتباطات دانشگاه علامه طباطبایی و دانشکده‌ی فنی دانشگاه تهران به چه میزان است؟

- عوامل تأثیرگذار بر روحیه علمی این دانشجویان کدامند؟
- همچنین در این تحقیق برآنیم به شش سؤال فرعی نیز پاسخ گوئیم که عبارتند از:
 - بین میزان همکاری‌های اساتید با دانشجویان از نظر دانشجویان و روحیه علمی آنان چه رابطه‌ای وجود دارد؟
 - بین میزان حمایت دانشگاه از فعالیت‌های علمی- پژوهشی دانشجویان و میزان روحیه علمی آنها چه رابطه‌ای وجود دارد؟
 - بین میزان امکانات آموزشی دانشگاه و میزان روحیه علمی دانشجویان، چه رابطه‌ای وجود دارد؟
 - بین نوع دیدگاه اطرافیان نسبت به رشته‌ی تحصیلی دانشجویان از نظر دانشجویان و میزان روحیه علمی آنها چه رابطه‌ای وجود دارد؟
 - بین میزان علاقه‌ی دانشجویان به رشته‌ی تحصیلی‌شان و میزان روحیه علمی آنها چه رابطه‌ای وجود دارد؟
 - بین رشته‌ی تحصیلی دانشجویان و میزان روحیه علمی آنها چه رابطه‌ای وجود دارد؟